

تعیین مشکلات بهداشتی و اولویت‌بندی آن‌ها در حوزه معاونت بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی اراک در سال ۱۳۸۱

علی اکبر رضایی آشتیانی^۱ - محمدعلی هادی^۲

چکیده :

مقدمه : در کشورهای در حال توسعه تعداد زیادی از موضوعات را می‌توان در برنامه تحقیقات قرار داد اما با عنایت به اعتبارات بسیار کم تحقیقات در این کشورها، تعیین و اولویت‌بندی مشکلات بهداشتی به منظور تعیین حیطه پژوهش و عناوین تحقیقاتی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

روش کار : در این مطالعه که از نوع توصیفی و مقطعی بود، پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۱۰۰ سؤال طراحی شد و در تمام شهرستان‌ها از هریک از گروه‌های کارشناسی نظر یک نفر به وسیله این پرسشنامه خودایقایی گرفته شد. سپس به همین تعداد از بین مردم و نمایندگان مجلس شورای اسلامی و شورای اسلامی شهرها به روش نمونه‌گیری منظم افرادی تعیین شدند و نظرات آن‌ها نیز به وسیله همان پرسشنامه اخذ گردید. در نهایت ۶۶۵ پرسشنامه کامل بدست آمد که ۳۶۳ مورد مربوط به کارکنان بهداشتی و ۳۰۲ مورد مربوط به مردم بود. پرسشنامه‌ها پس از کدگذاری وارد رایانه شدند و با بهره‌گیری از نرم‌افزار EPI 6 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نتایج : یافته‌های این تحقیق نشان داد که همه شهرستان‌های استان مرکزی از نظر بهداشتی دارای مشکلات تقریباً مشابهی می‌باشند لیکن میزان مشارکت مردم در کارها سطح آگاهی‌های بهداشتی آن‌ها را تغییر داده است. همچنین مشکلات از دیدگاه مردم و کارشناسان تا حدودی متفاوت است؛ مردم مشکلات را به صورت کلی بیان نموده بودند در صورتی که کارشناسان با ریزبینی بیشتری به مشکلات نظر داشتند.

نتیجه‌گیری : براساس یافته‌های این پژوهش ضروری است که تحقیقات کاربردی براساس محورهای بهداشتی تعیین شده هدایت شوند.

واژگان کلیدی : اولویت‌بندی مشکلات بهداشتی، مشکلات بهداشتی، حوزه معاونت بهداشتی اراک .

مقدمه

موضوعات، عدم شناسایی مشکلات و انتخاب سلیقه‌ای طرح‌ها دانست (۴). با توجه به مشکلات فوق در این پژوهش تصمیم گرفته شد تا به شناسایی و اولویت‌بندی مشکلات بهداشتی پردازیم و دانشجویان و دانش‌پژوهان را برای انتخاب عناوین تحقیقات کاربردی راهنمایی کرده و در جهت برطرف کردن مشکلات مردم گام مؤثری برداریم (۵و۶).

روش کار

در این مطالعه که از نوع توصیفی و مقطعی بود، با همفکری

در کشورهای پیشرفته مبالغ بالایی از اعتبارات به تحقیقات اختصاص می‌یابد، اما در کشورهای در حال توسعه (از جمله ایران) اعتبارات مربوط به تحقیقات بسیار ناچیز است. در این شرایط، شناسایی مشکلات و اولویت‌بندی آن‌ها برای انجام تحقیقات از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است (۱). در گذشته غالباً اولویت‌بندی برای طرح‌های تحقیقاتی در نظر گرفته نمی‌شد و تنها کوشش می‌شد که از تکرار طرح‌های دقیقاً همسو جلوگیری شود. محققین نیز صرفاً براساس علاقه و امکانات خود عناوین طرح‌ها را انتخاب می‌کردند (۲). از این رو مهم‌ترین علل کم‌اثر بودن نتایج تحقیقات انجام شده را می‌توان کاربردی نبودن

۱- عضو هیأت علمی گروه بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی اراک.

۲- کارشناس بهداشت محیط، مرکز بهداشت استان مرکزی.

بهره‌گیری از نرم‌افزار آماری EPI 6 مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. مشکلات بهداشتی هریک از شهرستان‌ها از دیدگاه کارشناسان و مردم به صورت مجزا شناسایی شدند و سپس با تلفیق نظرات مردم و کارشناسان، مشکلات بهداشتی هر شهرستان و استان به ترتیب اولویت شناخته شد. آنگاه محورهای تحقیقاتی در بخش بهداشت استخراج گردید.

محققین در تمام مراحل پژوهش متعهد به بیانیه اخلاق پزشکی هلسینکی بودند.

نتایج

جداول ۱ تا ۵، اولویت‌بندی مشکلات بهداشتی استان مرکزی را از دیدگاه مردم، کارشناسان امور بهداشتی و به‌طور کلی نشان می‌دهند.

اساتید و کارشناسان مرکز بهداشت استان مرکزی، پرسشنامه‌ای مشتمل بر ۱۰۰ سؤال طراحی شد. سپس از بین همکاران مرکز بهداشت استان مرکزی برای هریک از شهرستان‌های استان، یک رابط بهداشتی تعیین شد. از هر شهرستان نیز به تناسب تعداد جمعیت مورد مطالعه، افرادی به عنوان پرسشگر انتخاب شدند و طی یک جلسه یک روزه، آموزش‌های لازم به آن‌ها داده شد تا از هریک گروه‌های کارشناسی نظر یک نفر به وسیله این پرسشنامه خودایفایی گرفته شود. سپس به همین تعداد از بین مردم، نمایندگان مجلس شورای اسلامی و شورای اسلامی شهرها (به روش نمونه‌گیری منظم) افرادی تعیین و نظرات آن‌ها نیز به وسیله همان پرسشنامه اخذ گردید. در نهایت جمعاً ۶۶۵ پرسشنامه کامل بدست آمد که ۳۶۳ مورد مربوط به کارکنان بهداشتی و ۳۰۲ مورد مربوط به مردم بود.

اطلاعات پرسشنامه‌ها پس از کدگذاری وارد رایانه شدند و با

جدول ۱- توزیع فراوانی رابطه استخدامی و سنی افراد مورد مطالعه در حوزه معاونت بهداشتی استان مرکزی در سال ۱۳۸۱

جمع کل	واحدهای مورد مطالعه									سن (سال)	رابطه استخدامی
	مرکز بهداشت استان	محللات	شازند	ساره	دلیجان	خمین	نفرس	اراک	آشتیان		
۱۶۹	۳	۱۳	۱۹	۲۹	۸	۳۳	۱۵	۲۷	۲۲	۲۹-۲۰	دارای رابطه استخدامی
۱۵۰	۵	۸	۱۰	۱۰	۹	۱۵	۱۳	۴۱	۷	۳۹-۳۰	
۳۹	۴	۳	۳	۳	-	۱۱	۱	۶	۳	۴۹-۴۰	
۵	۱	۱	-	-	-	۱	۱	-	-	≥ ۵۰	
۳۶۳	۱۳	۲۵	۳۲	۳۲	۱۷	۶۰	۳۰	۷۴	۳۲	جمع	
۲۶	-	۴	۶	۶	۱	-	-	۲	۴	۲۰-۱۵	بدون رابطه استخدامی
۱۳۱	-	۷	۱۴	۱۴	-	۲۲	۱۱	۳۲	۹	۲۰-۲۹	
۷۷	-	۴	-	-	۱	۷	۹	۲۶	۵	۳۹-۳۰	
۳۹	-	۳	-	-	۱	۷	۳	۱۱	۳	۴۹-۴۰	
۱۹	-	۲	۱	۱	-	۳	۵	۲	۲	≥ ۵۰	
۳۰۲	-	۲۰	۲۱	۲۱	۳	۳۹	۲۸	۷۳	۲۳	جمع	
۶۶۵	۱۳	۴۵	۵۳	۱۷۵	۲۰	۹۹	۵۸	۱۴۷	۵۵	تعداد کل	

جدول ۲- تعیین اولویت مشکلات بهداشتی با استفاده از نظرخواهی کلی (مردم و کارشناسان) استان مرکزی در سال ۱۳۸۱

ترتیب اولویت	انواع مشکلات بهداشتی	تعداد کل	درصد	جمع امتیاز
۱	سگ‌های ولگرد و موجودات موزی	۳۵۰	۶۹/۳۷	۷۰۰
۲	کمبود نیروی انسانی متخصص در مناطق محروم و روستاها	۳۴۰	۴۷/۹۵	۶۸۰
۳	دفع زباله در روستاها و شهرها	۳۳۱	۴۶/۶۹	۶۶۲
۴	بهداشتی نبودن محیط روستاها و عدم بهسازی آن‌ها	۳۲۳	۴۵/۵۶	۶۴۶
۵	توزیع نامناسب و مصرف خودسرانه دارو در بین مردم	۳۲۰	۴۵/۱۳	۶۴۰
۶	مشکلات مربوط به آب آشامیدنی	۳۱۵	۴۴/۴۳	۶۳۰
۷	مشکلات مربوط به اماکن عمومی در روستاها شامل حمام و غسلخانه	۳۰۸	۴۳/۴۴	۶۱۶
۸	عدم استفاده از وسایل حفاظتی در کارگران	۳۰۵	۴۳/۰۲	۶۱۰
۹	شیردهی، تغذیه، تغذیه کمکی، استفاده از داروهای تقویتی و سوء تغذیه	۳۰۰	۴۲/۷۴	۶۰۴
۱۰	کمبود تجهیزات مورد نیاز جهت ارائه مطلوب خدمات بهداشتی	۳۰۳	۴۲/۷۴	۶۰۴

جدول ۳- اولویت بندی مشکلات بهداشتی از دیدگاه کارشناسان و مردم شهرستان‌های مختلف استان مرکزی در سال ۱۳۸۱

ردیف	ترتیب اولویت مشکلات از دیدگاه مردم	ترتیب اولویت مشکلات از دیدگاه کارشناسان
۱	سگ‌های ولگرد و موجودات موزی	مصرف خودسرانه دارو در بین مردم
۲	بهداشتی نبودن محیط روستاها و عدم بهسازی آن‌ها	عدم وقوف مردم به لزوم معاینات دوره‌ای دندانپزشکی
۳	کمبود نیروی انسانی متخصص در مناطق محروم و روستاها	دفع زباله‌ها در روستاها و شهرها
۴	دفع زباله در روستاها و شهرها	عدم آگاهی کودکان نسبت به اهمیت بهداشت دهان و دندان
۵	زباله‌های عفونی در شهرها و روستاها	کمبود نیروی انسانی متخصص در مناطق محروم و روستاها
۶	مشکلات مربوط به اماکن عمومی در روستاها شامل حمام و غسلخانه	سگ‌های ولگرد و موجودات موزی
۷	عدم استفاده از وسایل حفاظتی در کارگران	عدم شناسایی بیماران مبتلا به ایندز
۸	عدم رعایت بهداشت در اماکن عمومی شامل پارک‌ها، ترمینال‌ها، گورستان‌ها، استخرهای شنا، بیمارستان‌ها و مطب‌ها	عدم آگاهی زنان باردار نسبت به اهمیت بهداشت دهان و دندان
۹	ایجاد عوارض اسکلتی در رانندگان و قالی بافان	زباله‌های عفونی در شهرها و روستاها

جدول ۴- فهرست مشکلات بهداشتی شهرستان‌های مختلف استان مرکزی و اولویت بندی آن‌ها در سال ۱۳۸۱

ردیف	مشکل	بافت	بافت	بافت	بافت	بافت	بافت	بافت
۱	عدم اطلاع مدیران در زمینه‌های شغلی	کمبود نیروی انسانی در مناطق محروم	کمبود نیروی انسانی در مناطق محروم	عدم مشارکت مردان در برنامه تنظیم خانواده	مردان در زمینه سلامت جنسی	کمبود نیروی انسانی در مناطق محروم	کمبود نیروی انسانی در مناطق محروم	عدم شناسایی به موقع بیماری‌های سرطانی
۲	سگ‌های ولگرد و موجودات موزی	تجهیزات نامناسب در مدارس	تجهیزات نامناسب در مدارس	عدم مشارکت خانواده	عدم مشارکت خانواده	عدم اطلاع مدیران در زمینه‌های شغلی	عدم اطلاع مدیران در زمینه‌های شغلی	عدم دفع مسجح زباله‌ها در شهرها و روستاها
۳	عدم مشارکت مردان در برنامه تنظیم خانواده	عدم هماهنگی بین دستگاه‌های همان در زمینه سلامت جنسی	عدم آشنایی مردم به لزوم انجام معاینات دهان و دندان	عدم آشنایی مردم به لزوم انجام معاینات دهان و دندان	عدم آشنایی مردم به لزوم انجام معاینات دهان و دندان	عدم دفع مسجح زباله‌ها در شهرها و روستاها	عدم دفع مسجح زباله‌ها در شهرها و روستاها	عدم رعایت بهداشت در منطقه آب گرم
۴	عدم آشنایی مردم به لزوم انجام معاینات دهان و دندان	کمبود اطلاعات پرسنل شامل در امور بهداشتی مدارس	کمبود اطلاعات پرسنل شامل در امور بهداشتی مدارس	عدم شناسایی به موقع بیماری‌ها	عدم شناسایی به موقع بیماری‌ها	عدم دفع مسجح زباله‌ها در شهرها و روستاها	عدم دفع مسجح زباله‌ها در شهرها و روستاها	عدم آشنایی کارفرمایان به اهمیت سلامتی کارگران
۵	عدم رعایت شغلی کارکنان بهداشتی	حاصلگی‌های نامناسب در روش‌های غیر مطمئن	حاصلگی‌های نامناسب در روش‌های غیر مطمئن	عدم استفاده کارگران از وسایل حفاظتی	عدم استفاده کارگران از وسایل حفاظتی	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم رعایت شغلی کارکنان بهداشتی
۶	عدم رعایت بهداشتی در گریه‌گران خدمات بهداشتی	عدم رعایت بهداشتی در اماکن عمومی شامل پارک‌ها و استخرهای شنا	عدم رعایت بهداشتی در اماکن عمومی شامل پارک‌ها و استخرهای شنا	عدم استفاده کارگران از وسایل حفاظتی	عدم استفاده کارگران از وسایل حفاظتی	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم استفاده کارگران از وسایل حفاظتی موزی
۷	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها و شهرها	عدم شناسایی و عدم پیگیری بیماری‌ها در مناطق شهری و روستایی
۸	صرف نیروی انسانی در مناطق محروم	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم شناسایی به موقع بیماری‌ها
۹	بالا بودن هزینه خدمات درمانی	عوارض اسکلتی در رانندگان و قالی‌بافان	عوارض اسکلتی در رانندگان و قالی‌بافان	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	عدم دفع مسجح زباله در روستاها	صرف نیروی انسانی در مناطق محروم

جدول ۵- اولویت‌بندی محورهای تحقیقاتی استان مرکزی با استفاده از کلیه نظرات در سال ۱۳۸۱

ترتیب اولویت	عنوان محورهای تحقیقاتی
۱	بررسی مشکلات مربوط به سگ‌های ولگرد و شیوه مبارزه با آن‌ها
۲	بررسی علل کمبود نیروی‌های متخصص در نقاط مختلف و تعیین ملاک‌های دقیق جهت توزیع
۳	مشکلات مربوط به جمع‌آوری و دفع و دفن زباله‌ها در شهرها و روستاهای استان مرکزی
۴	بررسی بهداشت محیط روستاهای استان مرکزی
۵	بررسی مشکلات مربوط به توزیع دارو و مصرف خودسرانه دارو
۶	مسائل مربوط به آب آشامیدنی
۷	بررسی اماکن عمومی و مراکز تهیه و توزیع مواد غذایی در شهرها و روستاهای استان مرکزی
۸	بررسی مشکلات شغلی کارگران و عدم استفاده از وسایل حفاظتی و عدم توجه کارفرمایان به سلامت کارگران
۹	شیردهی، تغذیه کمکی، استفاده از داروهای تقویتی، سوء تغذیه و عدم استفاده از مواد غذایی در دسترس
۱۰	رعایت بهداشت در اماکن عمومی شامل پارک‌ها، ترمینال‌ها، استخرهای شنا، بیمارستان‌ها و مطب‌ها
۱۱	بررسی سطح آگاهی مردم نسبت به لزوم معاینات دوره‌ای دندان‌پزشکی در شهرها و روستاهای استان مرکزی
۱۲	بررسی علل و موانع ایجادکننده عوارض اسکلتی در رانندگان و قالی‌بافان
۱۳	بررسی سطح آگاهی کودکان نسبت به اهمیت بهداشت دهان و دندان در شهرها و روستاهای استان مرکزی
۱۴	مشکلات مربوط به توزیع دارو و تجهیزات پزشکی در استان مرکزی
۱۵	شناسایی و حمایت بیماران مبتلا به ایدز
۱۶	بررسی سطح آگاهی زنان باردار نسبت به اهمیت بهداشت دهان و دندان
۱۷	مطالعه نخاله‌های ساختمانی
۱۸	شناسایی مهم‌ترین بیماری‌های شغلی در استان مرکزی
۱۹	شناسایی میزان پوسیدگی دندان در مناطق و گروه‌های مختلف

بحث

خودنمایی می‌کنند. در شهر اراک مردم نسبت به مشکلات بهداشتی از اطلاعات قابل‌تحسینی برخوردارند.

۶- شهرهای بزرگ با مشکلات بهداشتی جدی‌تری مواجه هستند.

۷- مهم‌ترین مشکلات شهرستان اراک به عنوان بزرگ‌ترین شهر استان مرکزی که ۵۰٪ جمعیت کل استان را در خود جای داده است، به این شرح می‌باشد:

- کمبود نیروی انسانی متخصص در مناطق محروم و روستاها
- کمبود تجهیزات مورد نیاز جهت ارائه مطلوب خدمات بهداشتی
- عدم هماهنگی بین دستگاه‌های اجرایی در امور بهداشتی
- عدم دفع زباله‌های عفونی در شهرها و روستاها

در بررسی یافته‌های تحقیق مشاهده شد که:

- ۱- مشکلات از دیدگاه مردم و کارشناسان تا حدودی متفاوت است.
- ۲- مردم مشکلات را به صورت کلی بیان نموده‌اند، در صورتی که کارشناسان با ریزینی بیشتری به مشکلات نظر داشته‌اند.
- ۳- عموماً مردم از مسائل داخلی سیستم بهداشتی اطلاعی ندارند و چگونگی رفع مشکلات را به دقت نمی‌دانند و بیشتر به ذکر مشکلاتی که به ذهنشان می‌رسیده است پرداخته‌اند، در حالی که کارشناسان بیشتر به نکات ریز و عملی توجه کرده‌اند.
- ۴- در کلیه شهرستان‌ها مشکلات اختصاصی وجود دارد.
- ۵- در شهرستان‌های کوچک، مشکلات بهداشتی کم‌تر

بهداشت استان مرکزی، رؤسای بیمارستان‌ها، پزشکان، کارشناسان و کاردان‌های بهداشتی)، نمایندگان محترم استان مرکزی در مجلس شورای اسلامی، اعضای محترم شوراهای اسلامی شهرهای استان مرکزی و مردم شریف و شهروندان عزیز ما را یاری نمودند که بدین وسیله از همکاری بی‌دریغ و حمایت‌های صادقانه و اقدامات عالمانه یکایک آن‌ها قدردانی می‌گردد.

منابع

- ۱- دوامی م ح. بررسی پایان‌نامه و طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه علوم پزشکی اراک [گزارش نهایی طرح تحقیقاتی]. اراک: دانشگاه علوم پزشکی اراک؛ ۱۳۸۰.
- ۲- خلیلی ن، دانشوری الف. روش تحقیق و کاربرد آن در مدیریت. تهران: نشر آرمین؛ ۱۳۷۸.
- ۳- الحسینی ح. سنجش بالندگی سازمان‌ها با رویکرد تحلیلی - کاربردی. تهران: انتشارات بهاریه؛ ۱۳۸۰.
- ۴- ایران‌نژاد پاریزی م. روش‌های تحقیق در علوم اجتماعی. تهران: نشر مدیران؛ ۱۳۷۸.
- ۵- گزارش نهایی علل بلا استفاده بودن نتیجه طرح‌های تحقیقاتی اراک؛ ۱۳۸۱.
- ۶- جعفری مجرد الف، باقری‌نژاد س، حسین‌پور الف. ترجمه گزارش نشست هیأت علمی کاری سازمان جهانی بهداشت درباره معیارهای تعیین اولویت‌های پژوهشی در علوم پزشکی. تهران: انتشارات مرکز ملی تحقیقات علوم پزشکی کشور؛ ۱۳۷۸.
- ۷- جاویدروزی م. دستور و عمل تعیین اولویت‌های پژوهشی با استفاده از راهبرد پژوهش در ضرورت‌های بهداشت ملی. تهران: انتشارات مرکز ملی تحقیقات علوم پزشکی کشور؛ ۱۳۸۱.

- عدم حفاظت از منابع آب شرب
- عدم دفع صحیح زباله در روستاها و شهرها
- حاملگی‌های ناخواسته در افرادی که از روش‌های طبیعی استفاده می‌نمایند
- کمبود تجهیزات مدارس و تأثیر آن‌ها بر سلامت دانش‌آموزان
- زباله‌های صنعتی در کارخانجات
- سگ‌های ولگرد و حیوانات مودی
- کمبود فضای سبز اطراف کارخانجات

۸- کارشناسان اولین مشکل را مصرف خودسرانه دارو شناخته‌اند در صورتی که مردم وجود سگ‌های ولگرد را مهم‌ترین مشکل اعلام نموده بودند؛ لذا به نظر می‌رسد مردم مشکل را دقیق‌تر تشخیص داده‌اند. با توجه به یافته‌های این پژوهش، ضروری است که تحقیقات کاربردی براساس اولویت بهداشتی تعیین شده هدایت شوند و به‌طور روزافزونی در هر سال گسترش یابند. همچنین مشکلات و محورهای فوق به کلیه شعبه‌های بهداشت و درمان شهرستان‌ها و نیز دانشکده‌های پزشکی و پیراپزشکی اعلام شود تا دانشجویان، دانش‌پژوهان و کارکنان بهداشتی بتوانند عناوین تحقیقاتی خود را به گونه‌ای انتخاب نمایند که کاربردی بوده و بتواند در بخش‌های بهداشتی مورد استفاده قرار گیرد.

تشکر و قدردانی

در انجام این تحقیق واحدهای مختلف دانشگاه علوم پزشکی اراک (از جمله حوزه معاونت محترم آموزشی - پژوهشی، مدیران